కొత్త చెప్పులు

ఆదిగాడు ఆ గ్రామ మాదిగవాళ్ళ కందరికీ కులపెద్ద. అనాదిగా వాడి పెద్దల లగాయతు ఈ గౌరవం వంశపారంపర్యంగా వస్తూ ఉండడంచేత ఆదిగాడు కూడా తన హయాంలో గౌరవంగానే కాలక్షేపంచేసి నిరుడు సంవత్సరము శ్రావణమాసంలో వచ్చిన దూముల్లో కలరా తగిలి పాపం వెళ్ళిపోయాడు. ఇంట్లోవాడి భార్య నరిసీ,పన్నెండేళ్ళ కొడుకూ, ఓ యెనిమిదేళ్ళ కూతురూ మాత్రం ఉన్నారు. నరిసి కూలికిపోయి రోజుకో ముంతెడు గింజలు చెమట ఊడ్చి సంపాదించుకొని పొట్టపోసుకొంటూ పసిపిల్లలెప్పుడు చేతికందివస్తారా అని నిత్యమూ అంకాళమ్మకు దణ్ణాలు పెట్టుకొంటూ కాలక్షేపం చేస్తోంది. చిన్న పిల్లలైనప్పటికీ ఇద్దరు పిల్లలూ రోజూ పొద్దున్నే పొలంచాయ పోయి పొయ్యిలోకి ఇన్ని చితుకులూ, కంపా, కట్లా, పేడాపోగుచేసుకొని తల్లికి కాస్త వేన్నీళ్ళకి చన్నీళ్ళల్లాగ సహాయం చేస్తూ ఉన్నారు.

ఆదిగాడు బ్రతికి ఉండంగా పెద్దమాదిగ కాబట్టి ఆ గ్రామంలో పది మంది పెద్ద ఆసాముల ఇళ్ళకూ ఉద్యోగం చేస్తూ ఏటా కుప్ప నూర్పుళ్ళలో ఎట్లా లేదన్నా ఓ పందుంగింజలు కళ్ళ చూస్తూ ఉండేవాడు. పైగా ఆసాముల ఇళ్ళల్లో పసరం చచ్చినప్పుడల్లా వాడికి తోలు మిగులుతూ ఉండేది. తోలు కొంతభాగం ఆసాముల చెప్పులకిందా,తోలు బొక్కెనల కిందా, ఎద్దులకు మెడవారులకిందా, మువ్వల పట్టెళ్ళకిందా ఖర్చవుతూ ఉన్నప్పటికీ, మరికొంత మిగులుతూనే ఉండినందువల్ల తద్వారా వాడికి కొంత ఆదాయం ఉండకుండా పోయేదికాదు; కాని ఆదిగాడు చనిపోయిన తర్వాత ఇంట్లో సంతనలేక, నరిసి పూర్వం ఉన్న అన్ని ఇళ్ళకూ ఉద్యోగం చేయలేకపోయింది. అందువల్ల పూర్వం చేస్తూ ఉన్న పది ఇళ్ళల్లోనూ, ముఖ్యమైన ఏ నాలుగైదిళ్ళో తప్ప మిగిలిన ఇళ్ళను, తన కొడుకు చేతికెక్కి వచ్చేవరకూ తనకు వల్లకాదని చెప్పి వదులుకొంది. తను మిగుల్చుకొన్న

ఆ నాలుగిళ్ళకైనా నరిసి సమయానికి మాదిగవాడలో ఎవరినో అన్నా, నాన్నా అని బ్రతిమలాడుకొని, ఆసాములకు ఏ లోపమూ లేకుండా ఉద్యోగం జరుపుకొంటూ జీవనం గడుపుకొంటోంది.

1

చిన్నపరెడ్డి గ్రామంలో ఉన్న మోతుబరీ ఆసాములలో ఒకడు. అంతే కాదు, మోతుబరులలోకల్లా కాస్త ముఖ్యుడని కూడా చెప్పొచ్చు. ఆ గ్రామంలో అందరూ పెద్దకాపుల పుట్ట. అంతా ఒకరినొకరు కావలసిన వాళ్ళు; బీరకాయ పీచు. అందువల్ల ఉన్న వాళ్ళల్లోకి మొదటి నుంచీ చిన్నపరెడ్డిది కాస్త తలబిరుసుతత్వం. అయినప్పటికీ అతను చేసే దుండగాలూ, బీదలను పెట్టే హింసా బయటికిరాకుండా సమయానికి గ్రామంలో నలుగురూ కమ్ముకొని రావడం మూలాన్న పరిశపారిపోతూ వస్తున్నవి. పైగా గ్రామ మునసబు వాళ్ళవాడే అయినందువల్ల అతడు మరీ పేట్రేగుతూ వచ్చాడు. దీనికితోడు ఏజన్మలో చేసుకొన్న పూజల వల్లనో అతనికి ఈ జన్మలో లక్ష్మీదేవి కూడా కటాక్షించడం వల్ల అంతా ఒకయాభై, అరవై యెకరాల మాగాణి సేద్యమూ, ఒక డెబ్బై యెకరాల మెట్టసేద్యమూ ఇంట్లో కావలసినంత పాడీ పంటా లభ్యమై, జీతగాళ్ళూ నాతగాళ్ళూ కలిగి, మొదటినుంచీ అతగాడి కమతం కొంత అట్టహాసంగానే జరుగుతోంది. అదీకాక గ్రామంలో జరిగే చిల్లర తగవుల్లోనూ, ఇచ్చి పుచ్చుకోవడాల్లోనూ మాటకారి కాబట్టి తరుచు చిన్నపరెడ్డికే పార్టీలు వస్తూ వుండడం, అతడు పంచాయితీ చేసి వ్యవహారాలు పరిష్కారం చేయడం జరుగుతూ ఉన్నందువల్ల, ఈ విధంగాకూడా అతనికి గ్రామంలో నలుగురిలోనూ కాస్త పెద్ద అనిపించుకోవడానికి హేతువైంది.

ఇక చిల్లరబాపతు అలగాజనానికి ఇతడంటే డొక్కలో మెదులుతూ ఉంటాడంటే విడ్డూర మేమిన్నీ లేదు. గ్రామ మునసబూ, కరణమూ - ఇద్దరూ కూడా ఒకే రకం మనుషులైనందు వల్లనో, లేక అతని జననకాల నక్షత్ర బలిమివల్లనో కాలక్రమేణా గ్రామంలోని సివిల్, క్రిమినల్ అధికారాలన్నీ చిన్నపరెడ్డే స్వాధీనపెట్టుకొని అమలు జరుపుతూ వచ్చాడు. అతని మాటంటే సుగ్రీవాజ్ఞా, అతడంటే సింహస్వప్నమూ అయింది అలగా జనానికి. ఆఖరుకు అతని పలుకుబడి - అతడు నందంటే నందీ, పందంటే పందీని. ఎప్పుడు ఏంతెచ్చి నెత్తిమీద పెడతాడో అని బీదలంతా హడలి జీవిస్తున్నారు.

నరిసి తన ఉద్యోగంలో మిగుల్చుకొన్న ఇళ్ళల్లో చిన్నపరెడ్డి ఇల్లు ఒకటి. రెడ్డి చెప్పుల్లో ఒక చెప్పు ఈ మధ్య కుక్క ఎత్తుకుపోయి కొరికి పాడుచేయడం వల్ల అతడు నరిసిని పిలిపించి ఒక కొత్త చెప్పులజోడు తయారుచేసి తీసుకురమ్మని చెప్పాడు. ఒక వారంరోజులు

వెసిలిక ఇస్తే తయారు చేయించి తీసుకొని వస్తానని చెప్పి నరిసి వెళ్ళిపోయింది.

నరిసి కోరిన వారంరోజుల గడువూ అంతకు పూర్వం రోజునే గడిచి పోయింది. కాని ఇంకా చెప్పులజోడు రాలేదు. కాలికి జోడులేకుండా తిరగడానికి రెడ్డికి ఇబ్బందిగా ఉన్నది. ఈ వారంరోజులూ ఎట్లాగో కష్టంమీద గడుపుకుపోయినాడు. పోనీ ఆ రోజైనా తెస్తుందేమో అని పొద్దుటినుంచీ చూచాడు. కాని నరిసి రాలేదు. ఉదయాన్నే ఒకసారి తన సేద్యగాణ్ణి నరిసి ఇంటికి పంపాడు. అది ఇంటికి రాలేదని పోయిన మనిషి చక్కా వచ్చాడు. ఆ రోజు తూర్పు చేలోకి – ఓ రెండు మైళ్ళదూరం – రెడ్డి కుప్పనూర్పుకి పోవలసి వచ్చింది. వైశాఖమాసం మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలయ్యింది. అప్పుడే భోంచేసి రెడ్డి బయటికి వాకిట్లోకి వచ్చాడు. ఎండ తీక్షణంగా కాస్తోంది. జరూరుగా పోవలసిన పని. కాలికి చెప్పులు లేవు. పోనీ ఎవరివైనా ఎరువు తీసుకుపోదామనుకొంటే సమయాని కెవరూ తటస్థపడలేదు. ఇంట్లోకి వెళ్లి పొగాకు కాడ ఒకటి తీసి చుట్టచుట్టి నోట్లో పెట్టాడు. అగ్గిపెట్టి తీసి ముట్టించాడు. శరీరంలో ఒక విధమైన చురుకుదనం కలిగింది. నరిసి చెప్పులు తీసుకువస్తానని చెప్పిన గడువు దాటిపోయి సెకండ్లూ, నిముషాలూ, గంటలూ గడిచినకొద్దీ – గడిచిపోతూ వున్నవని తలచుకున్న కొద్దీ చిన్నపరెడ్డికి లోపల కుతకుతపుట్టి ఉడుకు ప్రజ్వలిస్తోంది. చిరుచెమటలు పోసినవి. ఆడదానికింత నిర్లక్ష్యమా అనుకొన్నాడు. ఇట్లా ఆటలు సాగనిస్తే తన సంగతేమికావాలనుకొన్నాడు. నిట్టూర్పు– లధికమైనవి. నోటిలో పెట్టినచుట్ట బ్రహ్మాండంగా కాలిపోతూ ఉన్నది. నిట్టూర్పుతో పీల్చిన గాలికి రెడ్డికి నోటిలోకీ ముక్కులోకీ ధూమసముదాయం ఎక్కిపోతున్నది. రెడ్డికి కళ్ళెర్ర బారినవి. పీల్చినపొగ ముక్కుపుటాల గుండా, పళ్ళసందుల గుండా బయటికి మబ్బు తెరలల్లా వస్తూవుంది. నట్టనడి ఆకాశాన్నుంచి భగవానుడు తన సహస్రకిరణాలతోనూ లోకాన్ని పొదిగి వేడెక్కిస్తున్నాడు. రెడ్డికి శరీరం వేడెక్కిపోతోంది. నరిసి ఇంకా రాలేదు. కాళ్ళ చెప్పులు లేకుండా పొలం పోవడమా? మానడమా? వెళ్ళక విధిలేదు. పైన ఉత్తరీయంవేసుకొన్నాడు. చేతిలో కర్ర పుచ్చుకొన్నాడు. సమయానికి గొడుగు అగుపడలేదు. దాన్ని వెతకడానికి కూడా అతనికి స్థిమితం లేకపోయింది. ఇంట్లో ఆడవాళ్ళు భోజనం చేస్తున్నారు. పొలం పోదామనుకొని రెడ్డి నడవదాటి నాలుగడుగులు వేసి వీధి గుమ్మంలోకి వచ్చేవరకు నరిసి ఒక చిన్న వెదురుపేళ్ళ బుట్టలో ఒక జత చెప్పులు కొత్తవి తీసుకువచ్చి గుమ్మంలో అతని కెదురుగా పెట్టింది.

"నిన్న తీసుకువస్తానని చెప్పి ఇంతవరకూ తీసుకురాకుండా ఎందు కాలస్యంచేశావే రండా" అని రెడ్డి గ్రుడ్లు వురిమి అదలించాడు.

"సామీ! నాకింటికాడ సంతన లేదుగదా. ఏ అయ్యానో కాళ్ళూ కడుపూ పట్టుకొని ఉద్యోగం చేయించుకోవాలి. నేను బ్రతిమలాడిన మాదిగాడు నిన్న మాపటికి తయారుచేసి తీసుకు వచ్చాడు. కొత్త చెప్పుల కాముదం రాసి తీసుకువద్దా మనుకొని పొద్దుటేల నుంచి ఆముదం కొనడానికి చేతిలో డబ్బు లేక,తిరిగి తిరిగి, ఆవీధి కోమటాయన్ని బతిమలాడి ఇంతాముదంచుక్క పెట్టించుకొని చెప్పులకు పట్టించి తెచ్చా. ఆముదం పెట్టకుంటే తమరు కోపం చేస్తారని అది పెట్టించేవరకు ఈయే లయ్యింది సామీ" అని నరిసి గడగడ వణుకుతూ తడబడుతూ జవాబు చెప్పీ చెప్పక మునుపే చిన్నపరెడ్డికి ప్రపంచం తెలియలేదు. శరీరం అతని స్వాధీనం తప్పిపోయింది. ముఖం ఎర్రబారింది. కోపంతో ఒళ్ళంతా కంపించిపోతుంది. పిడుగులు పడేటట్టుగా ఉరిమి, "ఊఁ! నీ కాముదం చిక్కలేదుగా! తెస్తానన్న వేళకు తేక ఇంత అలక్ష్యమా? మాదిగదాని కింత కావరమా?" అంటే పిచ్చుక మీద బ్రహ్మాస్త్రం ప్రయోగించినట్టు, తనచేతి కర్రతో ఈడ్చి నరిసిని మెడమీద కొట్టేవరకు 'చచ్చాను దేవుడా' అని అరుస్తూ, వాతంకమ్మిన కుక్కలాగ గిర గిర గిరగిర తనచుట్టూ తాను నాలుగుసార్లు తిరిగి నడివీధిలో కిందపడి కర్మసాక్షి సూర్యుడికేసి ముఖంమెట్టి కళ్ళు తేలేసింది.

చిన్నపరెడ్డి కుప్ప నూర్పుకాడికి తూర్పు పొలం పోవాలనుకొని బయలుదేరి వాకిట్లోకొస్తే ఇంత గ్రంథం జరిగి నరిసి ప్రాణం హరీ అంది. వాకిట్లో నడివీధిన పడివుంది శవం. వీధిలో ఇటూఅటూ పారజూచాడు రెడ్డి. మిట్ట మధ్యాహ్నం, భోజనాల సమయం, వీధిలో అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది. జనసంచారం లేదు. కాని ఏమిచేయడానికీ రెడ్డికి తోచలేదు. కళ్ళకు కమ్మినకావరం కొద్దీ బుద్ధి మందగించి ఆ వుద్రేకంలో అంతపని చేశాడు రెడ్డి. ఇప్పుడు అతనికి తలవేడి తగ్గింది. క్రోధం చల్లారింది. ఇది మానవ ప్రపంచమని తెలిసింది. శవాన్ని ఎంతసేపని ఆ ప్రకారం వాకిట్లో ఉంచడం? ఎవరికంటా పడకుండా ప్రస్తుతం దాన్ని దొడ్డిగుమ్మాన్న వాములదొడ్లోకి చేర్పిస్తే, తర్వాత విషయం నిదానంగా ఆలోచించుకోవచ్చు ననుకొన్నాడు. కాని శవం దొడ్లోకి చేరే వుపాయం ఏదీ? తన సేద్యగాండ్లందరూ కుప్పనూర్పులో ఉన్నారయ్యే. ఇంట్లోకి పరుగెత్తాడతడు. భార్యా, అతని తల్లీ అన్నం తింటున్నారు. దాసీ పనిచేసే యానాది లక్ష్మి పడమటింటి వసారాలో కూర్చొని బియ్యం బాగుచేస్తోంది. కంగారులో ఏమీ తోచక భార్యను పిలిచి ఇట్టా జరిగిందని తడబడుతూ చెప్పాడు. తల్లి చెవినిబడింది విషయం. అమ్మయ్యో అని తల్లీ భార్యా గుండెలు బాదుకొన్నారు.

"ముందు శవాన్ని వాములదొడ్లోకి చేరుద్దాం రండి. ఆవిధాన వీధిలో ఉంచడానికి వీలులే" దన్నాడు రెడ్డి.

"సరే! యానాది లక్ష్మిని కూడా పిలుస్తాను. ఉండు" అని భార్య లక్ష్మిని పిలిచింది; దానితో రహస్యంగా చెప్పింది విషయం. సంగతంతా వినేవరకు లక్ష్మికి హడలెత్తి "నావల్ల కాదమ్మా ఈ పని" అని ఊరిబయట తన గుడెసెకాడికి పేరెంటీసిందది. "ఆలస్యము అవుతోందర్రా" అనేవరకు, తల్లీ భార్యా రెడ్డీ ముగ్గురూ కలసి వీధిలోకి వచ్చారు. రెడ్డి తిరిగి ఇటూ అటూ వీధిలో నాలుగువైపులా పరకాయించి చూచాడు. జనసంచారం లేదు. ఇదే సమయం అనుకొని ముగ్గురూ చెయ్యివేసుకొని శవాన్ని వాకిట గుండా వాములదొడ్లోకి చేర్చి ఎండుగడ్డి వాములో, లోతుగా దూర్చి బయటికి కనిపించకుండా గడ్డికప్పి వచ్చేశారు.

కాని రెడ్డికి మనస్సులో దిగులుగానే ఉంది. తానుచేసిన పని ఎవరి కంటా పడలేదని నమ్మకమేనా? లేక ఎవరి కంటనైనా పడిందా అని అదే ఆలాపన. అతనికి గుండెలు కొట్టుకుంటూనే యున్నవి. తిన్న అన్నం అంతా నీరైపోయింది. ముచ్చెమటలు పోసి శరీరం నిస్సత్తు వయిపోయింది. మాదిగ శవాన్ని తాకినందుకు ముగ్గురు వాహకులూ వీధి తలుపూ, దొడ్డివాకిలీ గట్టిగా లోతట్టు బిగించి సందులోని బావిదగ్గర వెంటనే స్నానం చేసి గుడ్డలు మార్చి చలవమడతలు కట్టుకొన్నారు. "శుభంవలె ఇదేం ఖర్మం వచ్చిందర్రా నిండు ఇంట్లోనూ" అని తల్లి ముసలిది కంటనీ రెట్టుకొంది. "నోరు విప్పితే గొంతుక పిసుకతా" నని రెడ్డి గదమాయించాడు.

మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటా రెండుగంటలు కావచ్చింది. సూర్యుడు కొద్దిగా పడమటికి జారుతున్నాడు. రెడ్డి మళ్ళా చుట్ట ముట్టించి తూర్పు వసారాలో ఇటూ అటూ పచార్లు చేస్తూ తడిసిన తల విప్పుకొని జుట్టు ఆరబెట్టుకొంటున్నాడు. కర్తవ్యం ఏమీ స్ఫురించడం లేదు. అంతా చికాకుగానే వుంది. రిచ్చపాటుదశలోనే ఉన్నాడు.

ఇంతలో రెడ్డికి చెప్పులిచ్చి వస్తానని రేపటేళనంగా పోయిన అమ్మ ఇంటికాడ కూడయినా వండకుండా పొద్దు పడమటికి వాలినా రాలేదే అని పొద్దుటేల నుంచీ కూడూ నీళ్లులేక చూసిచూసి కళ్ళుకాయలుకాసి ఆకలికి శోషవచ్చి, అయినా రెడ్డిగారింటికి పోయి విచారిస్తే మందల తెలుస్తుందని నరిసి కొడుకూ, కూతూరూ– ఇద్దరూ కలిసి రెడ్డి కెదురుగా వీధి గుమ్మంలో ప్రత్యక్షమైనారు.

"అయ్యా! మాఅమ్మ మీకాడికి చెప్పులు తెచ్చిందే. ఏడబోయిందీ?" అని పిల్లలిద్దరూ రెడ్డి నడిగారు.

రెడ్డికి ప్రాణాలు నిలువునా ఎగిరిపోయినవి. నిలుచున్న మనిషి తటాలున కింది చీడీమీద చతికిలపడ్డాడు. నోటిలో చుట్ట జారి కింద పడిపోయింది. కాళ్ళూ, చేతులూ పటుత్వం తప్పిపోయినవి. పసిపిల్ల కాయల్దిదరూ అతని కళ్ళకు పెనుభూతాల్లాగ

కనిపించారు. పిల్లలు వాకిట్లో నుంచి కదలలేదు. జవాబివ్వకుండా ఎంతసేపని ఊరుకోగలడు రెడ్డి? ఇంతమాత్రానికే ఇంత అధైర్యపడితే ఇకముందు జరగవలసిన కథంతా ఎట్లా గనడవడం? ధైర్యం చిక్కబట్టుకోవాలనుకున్నాడు. సకిలించాడు. గొంతు సవరించుకొన్నాడు. చాచుకొన్నకాళ్ళు ముడుచుకొన్నాడు. మూతిమీద చేయివేసుకొని మీసం సవరించుకొన్నాడు. జుట్టు దులిపి ముడిగట్టాడు. భార్యను పిలిచి మంచినీళ్ళు తెప్పించుకొని ఓ లోటానీళ్ళు తాగాడు. పిల్లకుంకల్ని క్షణంలో నమ్మించగలం అనుకొని.

"ఒరే మీ అమ్మ చెప్పులిచ్చి అప్పుడే ఇంటికి పోయిందిరా, ఇక్కడ లేదు. అది ఇంటికింకా రాలేదూ?" అన్నాడు.

"లేదయ్యా! పొద్దుటేల నుండి మాకు బువ్వలేదు. ఇంకా ఇంటికి రాలేదు. ఎక్కడకు పోయిందో" అని వాళ్ళన్నారు.

"పొండి, పొండి, ఇంటికి పొండి. మీ అమ్మ ఇక్కడ లేదు. ఎందుకెండలో తిరుగుతారు? పొండి" అని తొందరచేసి కూడులేక ఆకలికి మాడుతున్న పసిపిల్లకాయల కింత అన్నమైనా పెట్టిపంపితే బాగుండునన్న ఆలోచనైనా లేకుండా వాళ్ళిద్దరూ తన దృష్టిపథం నుండి తొలగి బయటికి పోతేచాలు అనుకొని, ఆత్రంతో వాళ్ళను తొందరపెట్టి పంపివేశాడు. దిక్కూదెసా లేక, దారీతెన్నూ తోచక వచ్చిన కుర్రకుంకలు వచ్చినట్టుగానే ఇంటికి పోయారు.

2

మధ్యాహ్నం మూడుగంటలయ్యింది. కాలచక్రం గిర్రున తిరిగిపోతోంది. చీకటి పడితేగాని తను తలపెట్టిన కార్యం సాగదని, ఎప్పుడు పొద్దుగుంకుతుందా అని రెడ్డి కొంతసేపు ఆత్రపడ్డాడు. కాని అంతలోనే అతనికి పొద్దు గుంకుతుందంటే భయంకూడా వేసింది. మొత్తానికి మనిషి కొంచెం జంకాడు. మొదటున్న ధైర్యం ఇప్పుడు లేదు. గుండెబిగువుజారింది. కాని బయటికట్లా కనిపించకూడదని మేకపోతు గాంభీర్యం తెచ్చి పెట్టుకున్నాడు. ఆఖరుకు పొద్దుగుంకింది, చీకటిపడింది. రాత్రి ఎనిమిది గంటలయ్యింది. తొమ్మిదయ్యింది.. నెల యింకా పొడవలేదు. అతని సేద్యగాళ్ళల్లో కొంతమంది ఇంటికి వచ్చారు. వాళ్ళలో ఇద్దరిని-జెబ్బపుష్టీ, పిక్క బలిమీ గలవాళ్ళని-చాటుకు పిలిచాడు రెడ్డి. భయపడవద్దన్నాడు. ఇదిగో పదిరూపాయల నోటు, ఈనాం తీసుకోండన్నాడు. జరిగిన విషయం అంతా చెప్పాడు.

"మీరు రెండో ఆలోచన లేకుండా ఈ శవాన్ని ఊరిబయట పొగడ దొరువులో పారేసి రావాలి. ఇదిగో పదిరూపాయల నోటు. ఊఁ! రెండో ఆలోచన చెయ్యడానికి

వీలులేదు. తొందరగా రావాలి. చూడండీ, ఈ రెండు ఈత చాపలలోనూ శవాన్ని చుట్టి తీసుకొనిపొండి. అయిదు నిముషాల్లోపని పూర్తిచేసుకు రావాలి" అన్నాడు రెడ్డి.

పదిరూపాయల నోటు చూచేవరకు ఇద్దరు ముతరాచువాళ్ళకూ మేరువు దొరికనట్లయింది. నడుంకట్టారు వాళ్ళు. వామికాడికి పోయారు. దీపం తెచ్చేదా అని రెడ్డి అనేవరకు వద్దన్నారు. శవాన్ని చాపలో చుట్టారు. కాళ్ళతట్టు ఒకరూ, తలతట్టు ఒకరూ ఎత్తుకొన్నారు. దొడ్డిగుమ్మంకాడికి వచ్చారు.

"ఉండండి! ఉండండి" అని రెడ్డి వాళ్ళను అదలించాడు. తాను తలుపు వోరవాకిలిగా తీసి ముందు వీధిలోకి పోయాడు. రాత్రి పదిగంటలు దాటి వుంటుందనుకొన్నాడు. వీధిలో నిశ్శబ్ధం గమనించాడు. ఇక వెళ్ళండన్నాడు. ముతరాచు లిద్దరూ కళేబరాన్ని వీధి దాటించారు.

ఇక రెడ్డికి కాస్త స్థిమితం ఏర్పడుతూ ఏర్పడుతూ వుంది కాని పోయిన మనుష్యులు తిరిగి తన కళ్ళపడే వరకూ అతనికి పూర్తిశాంతి చిక్కేటట్టు కనపడలేదు. ఇంతలో వెళ్ళిన వాళ్ళు పావుగంటలో వచ్చి జయభేరీ మోగించారు. రెడ్డి 'అమ్మాయ్యా!' అనుకొని భోజనానికి లేచాడు.

నరిసి పిల్లలిద్దరూ ఆ పగలూ, ఆ రాత్రి ప్రక్కయింటి మాదిగ యింట్లో కూడు తిని దిగులుతోనే ఆ రాత్రంతా గడిపారు. తెల్లవారింది. సూర్యుడు తిరిగి తనధర్మం నిర్వర్తించడానికి ప్రాక్పీఠాన్ని అధిష్టించి ఈ విశ్వప్రపంచంలో జరిగే సమస్త కర్మలూ వీక్షిస్తూ, వాటికి సాక్షీభూతుడైన ప్రత్యక్ష దేవతవలె ప్రకాశించి పోతున్నాడు. బారెడు పొద్దెక్కే సరికి ఎవరిదో ఆడదాని శవం ఊరిగమడి పొగడదొర్వులో పైకి తేలిందని గ్రామంలో పుకారు పుట్టింది. గ్రామ మునసబు వెట్టి నౌకర్లను పిలిపించి శవాన్ని బయటికి తీయించి చూచి మాదిగ నరిసి శవంగా గుర్తించి మాదిగవాడకు కబురు చేశాడు. మాదిగవాళ్ళంతా చుట్టబెట్టుకొని నరిసి పిల్లకాయలతో సహా దొరవుకాడికి వచ్చారు. శవాన్ని చూచారు. నరిసి పసిపిల్ల లిద్దరూ ముందుకు వచ్చి శవం మీదపడి గొల్లుమన్నారు. "అయ్యో! పసిపిల్లకాయలిద్దరినీ అన్యాయం చేసిపోయిందే" అని పిన్నా పెద్దా అందరూ దుఃఖించారు. కూడా వచ్చిన వాళ్ళు పిల్లవాళ్ళని ఇవతలికి తీసి ఓదార్చారు.

పిమ్మట గ్రామమునసబు పోలీసువారికి రిపోర్టు చేయడంతోటే పదకొండు గంటలికి వచ్చి వాలారు వారు. ఈ లోపల ఎట్లాపొక్కిందో ఆనోటా ఆనోటా బడి అసలు విషయం-చిన్నపరెడ్డి నరిసిని కర్రతో కొట్టి చంపి రాత్రివేళ శవాన్ని దొరువులో తోయించాడని-ఊరూ వాడా పొక్కిపోయింది. లోకంనోరు మూయడానికి మూకుడేది? సూర్యుడు

నడినెత్తిమీదికి వచ్చేకొద్దీ గ్రామంలో పుకార్లు బలమైపోతున్నవి. కాని ప్రత్యక్ష సాక్ష్యం మాత్రం రాలేదు.

ఒక సబినస్పెక్టరూ, ఒక సార్జెంటూ, ఇద్దరు కానిస్టేబుళ్లూ వచ్చారు. గ్రామంలో అడుగు పెట్టీ పెట్టంగనే పసికట్టారు సంగతి. వారి ముక్కుకి కమ్మంగా తగిలింది వాసన. అసలే పాముచెవులయ్యె వాళ్ళవి అందులోనూ ఇసుకలో నుంచి కూడా నూనె పిండగల చాతురీధురీణులు వాళ్ళు, ఘటనా ఘటన సమర్థులు. ఇకనేం, రొట్టె విరిగినేతిలో పడినట్టయింది. ఇక సవాలక్ష గ్రంథం జరిగించవచ్చు. సబినస్పెక్టరూ బాగా సార్వీసుగల చెయ్యి. బహుబింకం గానూ, బెట్టుగానూ నడిపాడు గ్రంథం.

చిన్నపరెడ్డి పట్టూవిడుపూ గల మనిషి; ప్రవాహం పొంగి అలలు మీదికి వచ్చినప్పుడు క్రిందికి వంగి తాకుడు తప్పించుకొనే నేర్పరి. అలవాటు లేని పని చేసినందుకు మొదట్లో కొంత అధైర్యపడి కలగదొక్కుకొన్నా రెడ్డి క్రమేణా గంటలు గడిచిన కొద్దీ అంతరంగికులైన ఒకరిద్దరు కావలసిన వాళ్ళతోనూ, మునసబుతోనూ సంప్రదించుకొని ఎటువచ్చి ఎట్లా తిరుగుతుందో వ్యవహారం అని తన జాగ్రతలో తాను ఉన్నాడు. త్రినేత్రుడికి తెలియకుండా పోలీసువారికీ వీరికీ సంధానం జరిగిపోయింది. చిన్నపరెడ్డి ఇనపపెట్టికాడికి పోయి లక్ష్మీదేవిని వాస్తవం చేశాడు. ప్రత్యక్షమై, ముల్లోకాలూ సవరించుకొని వస్తానని బయలుదేరింది దేవి. పోలీసు లెవ్వరూ చిన్నపరెడ్డి ఇంటివైపు కూడా మెదలలేదు పాపం. దక్షిణపు గమిడిలో వున్న గ్రామమునసబు ఇంట్లోనే భోజనం వగైరాలకు పోలీసులకు బస. కర్మకాండ యావత్తు సహస్ర నామార్చనతో అక్కడనే ఓ పావుగంటలో పూర్తయి పోయింది.

అయిదుగురు పంచాయితీదార్లు మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు వెలిశారు. "కడుపులో నొప్పివల్ల బాధపడుతూ, ఆ బాధ భరించుకోలేక నరిసి నిన్నటిరాత్రి ఊరిగమిడి దొర్వులో పడి ఆత్మహత్య చేసుకొన్నదిగాని ఇతర అనుమానాస్పదమైన కారణము లేమిన్నీ లేవని పంచాయితీదార్లమైన మా అభిప్రాయం" అని తీర్పిచ్చి సంతకాలు పెట్టారు పంచాయతీదార్లు. అనుమానా లేమిన్నీ లేనందున శవాన్ని డాక్టరుపరీక్షకు పంపవలసిన అవసరం లేదని పోలీసువారు శవాన్ని మాదిగెలవశం చేయగా దాన్ని తగురీతిని దహనం చేశారు.

ఎవరిదారిన వారు వెళ్ళారు. మాదిగెలకు సమాచారం యావత్తు తెలిసి వాళ్ళు మనస్సుకి తెచ్చుకొని బలవంతు డైనప్పటికి చిన్నపరెడ్డి చేసిన దురంతానికి కోపం పట్టజాలక అక్కసం వెళ్ళగక్కుతూ, వాళ్ళలో వాళ్ళు మీటింగులు పెట్టుకొని అప్పటిలో ఏమీ బహిరంగంగా చేయదల పెట్టకుండా, సమయం వచ్చినప్పుడు ఈ రెడ్డిని ముప్పుతిప్పలు

పెట్టి మూడుచెరువుల నీళ్ళూ తాగించాలని తీర్మానాలు చేసుకొని నివురుగప్పిన నిప్పులా గమ్ముమని పలక్కుండా ఊరుకొన్నారు.

3

ఆరోజు కారోజు వ్యవహారం అంతా పరిశ పారిపోయి చిన్నపరెడ్డి మనస్సు స్థిమిత పడింది. యథాప్రకారం అతను తనకార్యాలన్నీ చక్కపెట్టుకొంటూ మామూలుగా వీధిలో నలుగురులోకీ రావడం చేయడం జరుగుతోంది. అంత హడావుడిలోనూ కూడా నరిసి తెచ్చిన చెప్పులు మరచిపోకుండా అప్పుడే లోపల వోబుట్టలో భద్రపరిచివుంచాడు. కాని కథంతా తలక్రిందయ్యే వరకు ఈ గొడవలో పడి చెప్పుల సంగతే మరిచాడు. పోలీసువారు వెళ్లిన మూడోరోజున తనకి బయటికి పోవడానికీ చేయడానికీ ఎండల్లో కష్టంగా ఉన్నందువల్ల అతను కొత్తచెప్పుల్ని బయటకు తీశాడు. తీసి కాలు పెట్టబోయేవరకు అతనికి నరిసి తటాలున జ్ఞప్తికి వచ్చింది. కాలు చెప్పులో దూరడానికి జంకింది. ఒక్క నిమిషం నిదానించి ధైర్యం తెచ్చుకొని రెండుచెప్పులూ కాళ్ళకు తొడిగాడు. రెండుమూడు రోజులు ఆ చెప్పులతోనే పొలం అంతా తిరిగాడు. చెప్పులు కుట్టడం తీరూ అంతా షోకుగానే వున్నది. కిర్రుకూడా ఉంది. కుట్టడం మొగవాడు కుట్టాడు కాబట్టి లోపం లేకుండానే తయారుచేశాడు. కాని కొత్తచెప్పులకి ఆముదం వేయడం మాత్రం ఆడది నరిసి అవడం వల్ల చమురు అంతబాగా పట్టలేదు చెప్పులకు. అందులో మందు వేసవికాలం అవడంచేత ఎండలకి చర్మం బహుబిరుసెక్కి కొయ్యబారిపోయివుంది. అవసరం కొద్దీ చెప్పులకు చమురు బాగా పట్టిందా లేదాఅనే ఆలోచనలేకుండా తెచ్చిన చెప్పులు తెచ్చినట్టుగానే తగిలించి చిన్నపరెడ్డి పరధ్యానంతో ఇతర పనుల మీద తిరుగుతూ వచ్చాడు. కాని మూడోరోజుకి, కుడికాలు చెప్పు ఒరుసుకొని పాదం మీద రెండుచోట్ల కరిచింది. దానితో రెండు చిన్న పుళ్ళయినవి. దీని తల్లి కడుపుకాల చెప్పుకరిస్తే తగని బాధ! అయినా ఇదేం చేస్తుందని పాపం లెక్కపెట్టకుండా మొండికెత్తి తిరిగాడు రెడ్డి. పాదంమీద లేచిన పుళ్ళు నీళ్ళల్లో తడిసినవి. చెప్పులు కరిచిన పుండు నీళ్ళల్లో తడవకూడదంటారు మరి. తడవడంతో అవి నీరుపోసి బొబ్బలెక్కినవి. అదే పోతుందని లెక్క పెట్టకుండా చిన్నపరెడ్డి ఆ పుళ్ళమీదనే మళ్ళా చెప్పు తొడిగి మొండికెత్తి, బండతనంతో మరి రెండురోజులు తిరుగుతూవచ్చాడు. మళ్ళా యథాప్రకారం కాలు తడుస్తూనే వుంది దీనికితోడు భోజనంలో పెసరా శనగా మొదలైన పప్పుదినుసులు తగులుతూ వచ్చినందున పుళ్ళకు రెండూ చీముపోసినవి. దానితో కాలుకొంచెం బరువుచేసింది. పోటు జాస్తీ అయింది ఆ రోజుకారోజు. కొంచెం పులకరంకూడా తగిలింది. పూర్వపు మొండితనంతో తిరగడానికి

వీలులేకపోయింది. కాని చెప్పులు తిరిగి తొడగకపోయినా పుళ్ళ వెంటనే తగిన చికిత్స చేయడానికి మాత్రం అతడు పేక్షచేసి, పైగా భోజనంలో మామూలు ప్రకారం మజ్జిగా పెరుగూ వగైరాలు యావత్తూ వేసుకొని తింటూవచ్చాడు. అందువల్ల కాలిమీద రెండుపుళ్ళూ క్రమేణా వృద్ధి అయి బాధ ఎక్కువైంది. మంచం ఎక్కేస్థితికి వచ్చింది. అప్పటికప్పుడే పది రోజులైంది. కాలిపోటువల్ల రాత్రిళ్ళు నిద్రలేదు. కూచోనివ్వదు, నిలవనివ్వదు, పడుకోనివ్వదు కాలు. అప్పటికి గ్రామంలో చట్కారివైద్యాలు కొన్ని చేయించాడు. ప్రయోజనం లేక పోయింది. పదిహేను రోజులైంది. అన్నహితువు తగ్గింది. శరీరం నీరసించింది. బాధ జాస్తి అయింది. మనిషి సగమైపోయాడు. ఏమిచేయడానికీ తోచలేదు. అందులో చైత్రవైశాఖ మాసాలు – మండువేసవి. తగని దాహం-రోజుకు ముప్పై, నలభై సార్లు అల్పాచమానం- నిస్సత్తువ- లేవలేని స్థితి వచ్చింది.మంచం మీదనే సమస్తమూ జరుగుతున్నవి. ఏమేమి వైద్యాలో చేశారు. ఎందరెందరికో మొక్కుకొన్నారు. కాని రెడ్డికి నయంకాలేదు. ఇరవై రోజులైంది. నెల్లాళ్ళుకూడా అయింది. సేద్యం నాద్యం విచారణంతా తలమనిషికే వదిలేశాడు రెడ్డి. ఇంట్లో ఇతర సంతన లేకపోయే. తల్లీ భార్యా అస్థులరిగిపోయేటట్టు చాకిరీ చేస్తున్నారు.

ఇంట్లోస్థితి ఈవిధంగా ఉండగా మూలిగే నక్కమీద తాటికాయ పడ్డట్లు చిన్నపరెడ్డి ఎద్దులలో ఏనుగు పిల్లలాంటి మూడువందల రూపాయల ఖరీదుచేసే ఎద్దుకు ఇసిరివాపు వల్ల జబ్బుచేసి మూడోనాటికల్లా ఠాఁఅని నల్లరాయి బద్దలైనట్లు బద్దలయి పశువులదొడ్లో చచ్చి పోయింది. ఆ సంగతి వినే వరకు చిన్నపరెడ్డికి నవనాళ్ళూ కుంగిపోయినవి. దొడ్లో ఉన్న ఎద్దును చూడాలని కోరికపుట్టి అతడొకటి రెండుసార్లు లేచాడుగాని కాలుకింద పెట్టలేకపోయాడు. ఆఖరుకు అతని బలవంతం మీద అతను పడుకొన్న నులక మంచాన్ని నలుగురు సేద్యగాండ్లు సాయంపట్టి మంచంపళంగా అతన్ని దొడ్లోకి తీసుకుపోయి చచ్చినయెద్దును చూపించారు. ఎద్దును చూచేవరకు చిన్నపరెడ్డి బోరుమని ఏడ్చాడు. బెంబేలు పడవద్దని ధైర్యంచెప్పి ఇంట్లో వాండ్లు తిరిగి మంచాన్ని లోపలికి సాయం పట్టించారు.

ఉదయం పదిగంటలకు చచ్చింది ఎద్దు. సామాన్యమైన ఎద్దుకాదు. పిల్ల యేనుగవలె మంచి బలంమీద ఉన్నది. దాన్ని బయటికి తీయాలంటే ఏ నలభై మందో కావాలి. చిన్నపరెడ్డి మాదిగవాళ్ళకి కబురంపాడు. దొరికింది సమయం అనుకున్నారు మాదిగలు. నరిసి వాళ్ళకడుపులో పెట్టిపోయిన చిచ్చు చల్లారలేదింకా. ఆనాటికానాడు నిజం పూసగుచ్చినట్టు ఒక్కొక్క సంగతే చెవిని పడేవరకు వాళ్ళకు రగిలిపోతుంది కడుపులో. అందులోపట్టుపట్టారంటే అతి మూర్ఖపుపట్టు వాళ్ళది. హఠంపట్టితే త్రిమూర్తులు దిగివచ్చినా

ససేమిరా అనే రకం. అదిగాక ఇప్పటికి ఎన్నితరాల నుంచో గ్రామంలో కల్లా పెద్దమాదిగ అని గౌరవంతో బహు చాకచక్యముతోనూ తెలివితేటలతోనూ మాదిగవాడలో అనాది కట్టుబాటులు చెడకుండా జరుపుకొన్నారు నరిసి మొగుడు ఆదిగాడూ, వాడి తాతముత్తాతలూను. అట్లాంటి గౌరవంగల కులపెద్దకుటుంబానికి నేటికి చిన్నపరెడ్డి హయాములో ఇన్ని కడగండ్లు వచ్చినందుకు మాదిగలందరూ శివమెత్తి పరవళ్ళు తొక్కుతున్నారు. ఏమైనాసరే ఆరుమూడైనా మూడారైనాసరే చిన్నపరెడ్డి ఇంటికి ఉద్యోగానికి మాత్రం మాదిగవాడయిన వాడెవ్వడూ పోగూడదని ప్రమాణాలు చేసుకొన్నారు. చుట్టుప్రక్కల పదిమైళ్ళ దూరంలో గల అన్నిపల్లెల్లోనూ మాదిగవాళ్ళందరికీ వీళ్ళే పురెక్కించి సమ్మెకట్టించారు. చిన్నపరెడ్డికి ఈ సంగతి తెలియనే తెలియదు.

మాదిగలెవ్వరూ రానన్నారన్న సంగతి పోయిన మనిషి వాపసు వచ్చి చిన్నపరెడ్డితో చెప్పాడు. పుళ్ళురెండూ క్రమేణా పెరిగి కాలంతా వ్యాపించి పాదమంతా అలుముకొని ఒక పెద్ద వ్రణమైంది. పొద్దుగూక వచ్చింది. ఉదయం పదిగంటలకు చచ్చిన యెద్దు సాయంత్రం వరకూ అట్లాగే వున్నది దొడ్లో. దేనికని తాపత్రయపడగలడు, పాపం, చిన్నపరెడ్డి, ఇంట్లో ఆడసంతన తప్ప మగసంతన లేకపోయే. జీతగాళ్ళూ సేద్యగాళ్ళూ వో యేడెనమండు గురున్నప్పటికీ వాళ్ళవల్ల అయ్యే పని కాదయ్యె ఇది. వ్యవహారమంతా అడ్డం తిరిగినట్టు కనిపించింది. రెడ్డి తాను స్వయంగా పోయి చూచుకొంటేనే గాని చక్కపడేటట్టు లేదు వ్యవహారం. స్వయంగా వెళ్ళినప్పటికీ లాభం వుండేటట్టు లేదు. ఏమి చేయడానికీ తోచక గ్రామ మునసబును పిలిపించి సంగతి యావత్తూ చెప్పాడు రెడ్డి. ఆ రోజు చీకటిపడినందున మరునాడుదయాన్నే తాను మాదిగలను పిలిపించి విచారిస్తానని చెప్పి మునసబు వెళ్ళిపోయినాడు.

మరునాడు ఉదయాన్నే మాదిగవాళ్లను పిలిపించి సంగతేమిటని విచారించి పరిష్కారం చేద్దామనుకొన్నాడు మునసబు. కాని అప్పటికప్పుడే చాలా గాథ పెరిగి అనేక విషయాలు అతని చెవికి వచ్చినవి. మాదిగలందరూ సభచేసి సమ్మెకట్టినారనీ, ఒకటి కాదు లక్ష ఇచ్చినా సరే, ఈదెబ్బతో మట్టుకు చిన్నపరెడ్డి గుమ్మం తొక్కడానికి వీల్లేదనీ, ఆసామి లెంత హింసించినా వాళ్ళు అన్నింటికీ తెగించివున్నారనీ ఇట్లాంటి వార్తలనేకం బయలుదేరాయి. తెల్లవారేవరకు గ్రామం అట్టుడికినట్టు ఉడికిపోతోంది. “అంత మదించి కిందూ మీదూ తెలుసుకోకుండా ఆడదాన్ని హత్యచేస్తే ఊరికేపోతుందా” అనికొందరూ, “పాపం నెల తిరగకుండానే చిన్నపరెడ్డి కన్నీ కష్టాలు వచ్చిపడ్డ”వని కొందరూ, “డబ్బు చూపితే వాళ్ళే వస్తారు. రాకేం చేస్తారు మాదిగె”లని కొందరూ అంటున్నారు. చిన్నపరెడ్డికి

కావలసిన బంధువు లందరూ మాదిగవాళ్ళు చేసే ఆలోచనలకి ఆగ్రహపూరితులై "ఈ దెబ్బతో చూడు, మాదిగవాళ్ళను రూపు మాపుతా"మని హుమ్మన్నుతో గంతు లేస్తున్నారు. వ్యవహారం శ్రుతిమించి రాగాన్న పడేటట్టుగా వున్నదని గ్రహించి మునసబు "రవంత నిదానించండోయి. ఇట్లా తొందరపడే చిన్నపరెడ్డి యింతవరకూ తెచ్చాడు వ్యవహార మంతాను. పూర్వపు రోజులు కావివి. నిదానం మంచి"దని వాళ్ళను శాంతపరుస్తూ వచ్చాడు. పేరుప్రతిష్ఠల మాట ఎట్లాగున్నా సమయాన్ననుసరించి మాదిగలను నయాన్నా భయాన్నా సాధించి చచ్చిన యెద్దును బయటికి లాగించి కార్యం కొనసాగించుకోవడం కంటే మరో గత్యంతరం లేదనుకొన్నాడు మునసబు.

పదిగంటలుకావచ్చింది. తానుపిలిపించినా గ్రామంలోకి వచ్చేటట్టులేరు మాదిగలు. పూర్తిగా వేడిమీద ఉన్నారు. తొందరపడి ప్రయోజనం లేదనుకొన్నాడు మునసబు, అదిగాక మొట్టమొదట చిన్నపరెడ్డి చేసినదంతా దుర్గార్గం అని అతనికీ తెలుసు. అందువల్ల మాదిగవాండ్లతో ఎట్లా అంటే అట్లా అడ్డంతిరిగి మాట్లాడితే వీలులేదని గ్రహించాడు. ఒకసారి చిన్నపరెడ్డి యింటికిపోయి మాట్లాడివచ్చాడు. అతడు మహాసముద్రంలో ఉన్నాడు. "నీయిష్ట ప్రకారం చేసి యెద్దును బయటికి సాగనంపే వుపాయం చూచి మానం కాపాడు మామా" అని చిన్నపరెడ్డి మునసబు రెండుచేతులూ పట్టుకొని దీనంగా ప్రార్థించాడు. మునసబు గ్రామచావడికి వచ్చాడు. గ్రామంలో ముఖ్యులు నలుగురు రెడ్లనూ పిలిపించాడు. విషయం సవిస్తరంగా చెప్పాడు,

"ఊళ్ళో చచ్చిన గొడ్డును మాదిగాడు తీసుకొనిపోకపోతే మరొకరు వీళ్ళ తాత ఎవరువచ్చి తీసుకొని పోతారనుకొన్నారో ఈ మాదిగలు; పిలిపించి నలుగురిలో అడగండి. ఈనాడు వీళ్లు కొత్తమామూలు తీసుకొస్తే అంతేనా? ఆ ఆటలు సాగవలసిందేనా? పిలిపించండి. ముందు పెద్దమాదిగ వాణ్ణి పిలిపించి అడగండి" అని ఆ నలుగురులో ఒక రెడ్డి అన్నాడు. సరేనని పెద్దమాదిగవాణ్ణి గ్రామరచ్చకు పిలిపించారు. మాదిగలందరూ కూడబలుక్కొని "సరే, పోయి నిజం చెప్పేసిరా భయమేముంది? మననేం కొడతారా చంపుతారా? చంపితే చస్తాంలే" అని పెద్దమాదిగను పంపారు. వాడు రచ్చకాడికి వచ్చాడు. రెడ్లు నలుగురూ "చచ్చిన యెద్దును తీసుకొని పోయే ఆలోచనచేసి, ఏదో ఆయనవల్ల నాలుగు పావులు అదనంగానే ఈనాం తీసుకోండి" అని పెద్దమాదిగతో అన్నారు.

"మావాళ్ళు వినేటట్టు లేదు సామీ! నన్ను ముక్కలుగా కోసినాసరే. ఈదఫాకు ఈ పనిమాత్రం చేయలేము" అని చెప్పి దణ్ణంపెట్టి పెద్దమాదిగవాడు వెళ్ళిపోయినాడు.

వ్యవహారం ఆఖరుకు గడ్డుబారింది. డబ్బాశ పెట్టినా తాడు పారేటట్టు కనిపించడం లేదు. ఎద్దు చచ్చి అప్పుడే రెండోరోజు. ఏనుగంత శవాన్ని దొడ్లో ఆ విధంగా పెట్టుకొని

ఇంట్లో సంసారం చేయాలంటే భయంగా వుంది ఇంటిల్లిపాదికీని. ఏమి తీర్మానం చేశాడో తెలుసుకు రమ్మని మునసబు కాడికి చిన్నపరెడ్డి మనిషిని పంపాడు. తాడు బిగుసుకొన్నదని అతడు జవాబిచ్చాడు. చిన్నపరెడ్డికి కాలిమీద వ్రణబాధ జాస్తిగా వుంది. దొడ్లో పసరం బయటికి పోయేదారి కనిపించడం లేదు. ఇతర యెద్దులూ ఆవులూ బఱ్ఱెలూ-అన్నీ దిగులుపడి మేతమేయడం చాలించి రాత్రి తెల్లవార్లూ నిలబడి అంబా అంబా అని అరుస్తూ గుంజచుట్టూ తిరుగుతూ గలభా చేస్తున్నవి. తెల్లవారి వాటిని బయటికి తీసినప్పుడు ప్రతి పశువూ చచ్చిన ఎద్దుకాడికి పోవడమూ, అదొక విధమైన బెదురుచూపులతో దాన్ని మూచూడడమూ; మూచూడడంతోనే మొన్నటివరకు వాటితో కూడా తిరిగిన గొడ్డు అయినప్పటికీ, అదిచలనం లేకండా పడివుండడం చూచి ఇతర పశువులన్నీ బెదురుకొని తోకలెత్తి చెవులు నిక్కబెట్టి నాలుగుకాళ్ళ మీద ఒక్కసారి యెగిరి గంతువేస్తూ దూరంగా పారిపోవడమూ ఆరంభించినవి. పశువులదొడ్డి అంతా ఖాళీ అయి కళావిహీనమై భూతప్రేతపిశాచాదులు తాండవిస్తూ వున్నట్టుంది.

మరునాడు కూడా సాయంత్రం అయింది. మాదిగవాళ్లు ఎక్కిన గుఱ్ఱాన్ని దిగలేదు. గ్రామం దద్దరిల్లిపోతోంది. ఎవరికీ కర్తవ్యం పాలుపోవడం లేదు. గ్రామ మునసబు పోలీసువారికి రిపోర్టు చేద్దామనుకొన్నాడు. చేస్తే మునసబు అధికారం చేతిలో పెట్టుకొన్న తననే ఏదో విధంగా కూలీలచేత ఎత్తించి పారెయ్యమని ఉత్తర్వు చేస్తారేమో అని భయపడ్డాడు.

చీకటిపడింది. ఎద్దుకళేబరం నీచుకంపు కొట్టడం ఆరంభించింది. చిన్నపరెడ్డి ముక్కుకి వాసనకొట్టింది. తన కాలిమీద కురుపు వాసన అయిందీ దొడ్లో ఎద్దువాసన అయిందీ మొదటలో అతని కవగాహన కాలేదు. రాత్రి పొద్దుపోయిన కొద్దీ ఎద్దువాసన ఎక్కువైంది. చిన్నపరెడ్డికి దిక్కుతోచడం లేదు.చూడడానికి వారూ వీరూ వస్తూ పోతూ వున్నారుగాని మాదిగవాండ్ల సంగతి ఎవరికీ అలవికాలేదు. మునసబుకు కూడా ఆందోళన ఎక్కువైంది. గ్రామాధికారిగా వుండి ఇంతమాత్రం పని చేయించలేక పోయావని పై అధికార్లు చివరి కొచ్చేవరకు తననెత్తి మీదికి తెచ్చిపెట్టుతారేమోనని అతనికి ఖంగారు పుట్టింది. కానియేంచేయగలడు పాపం? మాలవాడకు చెప్పి పంపి పదిమందిని పిలిపించాడు కల్లు పోయిస్తానని చెప్పి అనేక విధాల పోరివాళ్ళను బ్రతిమిలాడినాడు. "మాదిగవాళ్ళు చేయవలసిన పనిని మమ్మల్ని చెయ్యమంటారేందయ్యా?" అని వాళ్ళు నోట్లోజవాబు నోట్లో వుండగనే వెళ్ళిపోయారు.

తెల్లవారింది మూడోరోజు, ఎద్దును కుక్కలు తినకుండా ఈత చాపలు కప్పి ఇటిక రాళ్ళు ఎత్తిపెట్టారు. చిన్నపరెడ్డి సేద్యగాండ్లను పిలిచి ఈదఫాకు ఎల్లాగో మాట దక్కించమన్నాడు.

"ఎవరు చేసుకోవలసిన పనులు వాళ్ళు చేసుకోవలసిందే కాని యిట్లాటి దానిలో లక్షయిచ్చినా మావల్లకా"దని వాళ్ళు తిరగబడ్డారు. తెల్లవారేసరికి ఎద్దుకళేబరం కుళ్ళి గబ్బు జాస్తీ అయింది. గవులుకంపు బయలుదేరింది. చుట్టుపక్కల ఇరుగుపొరుగు వాళ్ళకు దుర్భరమైంది వాసన. మాదిగలు చంకలు తట్టుకొంటున్నారు. చిన్నపరెడ్డి డబ్బాశ చాలా చూపించాడు. కాని అలగా జనం కూడా ఆ తట్టు మెదలడమే చాలించుకొన్నారు. గ్రామంలో పెద్దలకు గత్యంతరం తోచడంలేదు. మునసబు గ్రామచావడిలో సభ చేయించాడు. పెద్దల నందరినీ, పిలిపించాడు. సభాపతి వేదాంతం సుబ్బావధాని గారినీ, రంగయ్య శెట్టినీ, రెడ్లనూ, చాకలి, మంగలి, కమ్మరి వగైరా పనిపాటల వాండ్లనూ పిలిపించాడు. అందరూ చేరారు. పెద్దమాదిగను కూడా పిలిపించమన్నారు. వాడు మళ్ళా వచ్చాడు.

సభలో ధర్మసందేహాలు చాలా బయలుదేరినవి. "ఇట్లాంటి షుట్టాలలో చిక్కువచ్చినప్పుడు ధర్మశాస్త్రాలు ఏం చేయవలసిందని చెప్పుతున్నావో శెలవివ్వవలసిం"దని అవధానిగారిని సభవారు ప్రశ్నించారు.

"చెప్పడానికేముంది? వర్ణాశ్రమ ధర్మాలకు తలవెంట్రుక వాసికూడా లోపం రావడానికి వీలులేదు. ఎవరెవరి కులవృత్తులు వారువారు సశాస్త్రీయంగా చేసుకోవడమే కర్తవ్యమని ధర్మశాస్త్రం చెప్పుతున్న"దని అవధాని గారు శెలవిచ్చారు.

మునసబు:-అవునుస్వామీ ఇప్పుడు మాదిగలువాళ్ళ పని వాళ్ళు చేయడానికి నిరాకరించారు గదా. గ్రామంలో ఆ పశువు అట్లా కుళ్ళిపోవలసిందేనా?

అవధాని - వాళ్ళపని వాళ్ళు చేయడం లేదనడానికి మాదిగల ఇష్టమేనా ఏమిటి? అట్లాంటి అధికారాలు ఏమీ వాళ్ళకు లేవు.

మాదిగ కులపెద్ద :- దణ్ణంపెట్టి చెప్పుతా సామీ! భామ్మర్లందరూ వారి పనులు వారు చక్కంగా చేస్తుండారా అంటా?

అవధాని:- అధికప్రసంగం చేయబోకు. బ్రాహ్మణుడు ఏమి చేసినా తప్పులేదని ధర్మశాస్త్రాలు ఘోషిస్తున్నవి.

మునసబు:- ఈవాదన కేమిగాని అవధానిగారూ! ఇప్పట్లో మనం చేయతగ్గ దేముందో తమరు శెలవియ్యాలి.

అవధాని:-చెప్పానుగా. ఆ పశువును మాదిగవాళ్ళే యెత్తి పారవేసి తీరవలె.

మాదిగ:-"ఎందుకు సామి! తమరిట్లా శెలవిస్తారు? పెద్దపెద్ద ఆసాములందరూ చేరి మమ్మల్ని ప్రాణాలతో బతకనివ్వకుండా చేశారు. ఒక్కపూట చెప్పులు తేవడం

ఆలస్యమైందని చిన్నపరెడ్డిగారు ఆడదాని ప్రాణం తీసేశారు. ఏమో మాదిగోళ్ళంటే అంత అలుసుగా వున్నారు కాబోలు మీ అందరికంటికీని. మా మాదిగోళ్ళ యినాం భూములన్నీ సర్కారులో కలిసిపోతూ వుంటే మీరందరూ ఏం చేశారు సామీ! గ్రామానికి మాదిగ వాడు పనికిరానివాడా? చాకలోడికీ, మంగలోడికీ, కుమ్మరోడికీ, కమ్మరోడికీ అందరికీ మాన్యాలు ఉంచి మాదిగోళ్ళకి మాత్రం ఎందుకు లేకుండా చెయ్యాలి సామీ! మేంచేయలేము సామీ ఈ చాకిరీలు. తమరిష్టంవచ్చినోళ్ళచేత చేయించుకోండి" అని చెప్పుతూ సభ విడిచి వెళ్ళిపోయాడు.

అవధానిగారికి వ్యవహారం పరిష్కారం చేయడమెట్లో ఆలోచన తోచలేదు. "మీ ఇష్టం వచ్చినట్టు చేసి ఎట్లాగో ఆ యెద్దు కళేబరాన్ని బయటికి సాగనంపే వుపాయం చూడండి" అంటూ ఆయన లేచి పిర్రల కంటుకొన్న మట్టిదులుపుకొన్నాడు.

మునసబు–"లేవబోకండి స్వామీ! ఈ పరిస్థితుల్లో మనం ధర్మశాస్త్రాలు తిరగవేస్తూ శుష్కప్రియాలు చెప్పుకొంటూ వుంటే కార్యం లేదు. ఎట్లాగో అనుకొన్న పని జరిగించాలె. పూర్వపు కట్టుబాట్లు ఇప్పుడు లేవు. కాలం అంతా మారిపోయింది. గ్రామంలో శవం పడివుంటే అది నాపనికాదని ఎవరి మట్టుకు వాళ్ళు చేతులు ముడుచుకొని కూచుంటే ఎట్లా? అది కుళ్ళి ఊరికంతకీ మోసం తెస్తుంది. కాబట్టి నామాట విని మనలో పిన్నా, పెద్దా, బ్రాహ్మణ అబ్రాహ్మణ అనేబేధం లేకుండా అందరమూ చేతులు కలిసి ముందు ఆ యెద్దును బయటికి లాగి పూడ్చి పెడదాం రండి" అని అనేవరకు ఇక గత్యంతరం తోచక అక్కడ చేరిన నలుగురు పెద్దలూ సరేనని ఒప్పుకోవలసి వచ్చింది.

అవధానిగారు కూడా పరిస్థితుల బలాన్ని తప్పించుకోలేక సరేనన్నాడు. పెద్దలందరూ, వర్ణవివక్షత లేకుండా సంఘాని కందరికీ సంబంధించిన కార్యంపట్ల నడుములు బిగించేవరకు, అదివర దాకా తప్పించుకొని తిరిగే చిల్లర జనానికి సిగ్గు వచ్చి వాళ్ళు కూడా తయారైనారు. అంతా అయిదు నిముషాల్లో ఏభై మంది పోగైనారు. ఎద్దునిక గ్రామంలో వుంచడానికి వీలులేదన్నారు. పట్టండంటే పట్టండని మునసబూ కర్ణమూ అవధానీ పెద్దరెడ్డీ చిన్న రెడ్డీ చాకలీ మంగలీ యానాదీ వైశ్యా–ఒకరేమిటీ, సమయానికి చేతికందినవాళ్ళందరూ చేరి సాయంపట్టి యెద్దును ఊరిబయటకు తీసుకొనిపోయి ఎట్లాగైతేనేం భూస్థాపితం చేశారు.

మాదిగలందరూ పొట్టలుబ్బా నవ్వుకొంటున్నారు. తమపట్టు నెగ్గిందని సంతోషించారు. "కానీ చూతాం, ఎంతకాలమని ఇట్లా మాదిగపని అంతా గ్రామస్థులు చేయగలరో, చూతాం లెండిరా" అని వాళ్ళింకా బిర్రుమీదనే ఉన్నారు.

4

ముందు పరిస్థితులు ఎట్లా గున్నా చిన్నపరెడ్డికి ప్రస్తుతంలో ఒకగండం తప్పింది. కాని గండం తప్పిందని సంతోషిస్తాడా, లేక తనమూలాన్న గ్రామాని కింతకష్టం వచ్చిందని దుఃఖిస్తాడా? పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. సమయానికి మాదిగలు కట్టిన సమ్మె తలుచుకొని ఆక్రోశ పడ్డాడతడు. కాని తనది నిస్సహాయ స్థితి.ఏమి చేయగలడు?

కాలికురుపు బాధ మరీజాస్తీ అయింది. పాదం అంతా కుళ్ళిపోయింది. బాధ భరించడం కష్టమవుతోంది. ఎన్ని సదుపాయాలు చేసినా అది తగ్గుదశలోకి రాలేదు. ఇక పల్లెటూరి వైద్యం చేయించి ప్రయోజనం లేదనుకొన్నాడు. ఆస్పత్రికి పోయి డాక్టరుకు చూపితేనేగాని వీలులేదని ఇంట్లో ఆడవాండ్లుకూడా తొందర చేశారు. సరేనని తెల్లవారుజామున బండి కట్టుకొని పదిమైళ్ళ దూరంలో వున్న ఆస్పత్రికి తెల్లవారేవరకు చేరాడు.

డాక్టరు పరీక్షించాడు. అల్పాచమానం చూచాడు. చక్కెర (షుగర్) కనపడింది. వ్యాధి బాగా ముదరబెట్టారన్నాడు డాక్టరు. కాలు తెగగొట్టవలసి ఉంటుందేమో అన్నాడు. చిన్నపరెడ్డికి ప్రాణాలు నిలువునా ఎగిరిపోయినవి. ఎందుకనో అప్రయత్నంగా నరిసి జ్ఞాపకం వచ్చింది. బెదురుకొన్నాడు. గుండె దడదడమన్నది. డాక్టరును చూచి బెంబేలుపడ్డాడు. కాలు పరీక్షచేసి ఆపరేషను చేయాలన్నాడు డాక్టరు; కాని నమ్మకం చెప్పలేనన్నాడు. 'అదృష్టమెట్లాగుందో, ఆపరేషను చేయించండి' అన్నది భార్య. చిన్నపరెడ్డి పలకలేదు. నిస్పృహచెంది ఊరుకొన్నాడు. కొత్తచెప్పులింత పని చేస్తవని కలలోనూ అనుకోలేదు రెడ్డి. మధుమేహరోగికి క్లోరోఫారం ఇవ్వడానికి వీల్లేదన్నాడు డాక్టరు. క్లోరోఫారం ఇవ్వకుండా ఆపరేషను చేయించుకోవడానికి భయంవేసింది. కాని చేయించుకోక విధిలేనట్లుగా వుంది. బాధ భరించుకోలేకుండా వున్నాడు. ప్రాణం పోయినా మేలే అనిపించిందతనికి. "డాక్టరుగారూ! తమ యిష్టం వచ్చినట్లు చేయించండి" అన్నాడు రెడ్డి.

తెల్లవారింది. ఉదయం ఏడుగంటలకు చిన్నపరెడ్డిని వెల్లకిలా పండుకోబెట్టారు. మనిషికి శవాకారం పడ్డది. డాక్టరుకు నమ్మకం చాలలేదు. ఆపరేషనుకు ముందు జరగవలసిన వ్రాతకోతలన్నీ జరిగిపోయినవి. తనతో వచ్చిన బంధువులందరినీ ఆఖరుసారి ఒక పర్యాయం రెడ్డి చూడాలన్నాడు. చూపించి వాళ్ళందరినీ డాక్టరు బయటికి పంపివేశాడు. తలుపులు వేశారు.

చిన్నపరెడ్డి అయోమయంలో వున్నాడు. ఇద్దరు మనుష్యులు తలతట్టన నిలబడి చెరొకరెక్కా పట్టుకొని క్రిందికి గట్టిగా అదిమిపట్టుకొన్నారు. రెండు కాళ్లూ ఇద్దరు

మనుష్యులు కదలకుండా పట్టుకున్నారు. చిన్నపరెడ్డి కళ్ళుమూసుకొన్నాడు. నరిసి ప్రత్యక్షమయ్యింది. బోరుమని ఒక వెర్రికేకవేసి రెడ్డిపైకి గబాలునలేచి కూర్చోబోయినాడు కాని వీలుకాలేదు. అతని భౌతిక శరీరమంతా అన్యాక్రాంతమై పోయివున్నది. కళ్ళు మూసుకొంటే వెర్రిస్వరూపాలు గోచరిస్తూ వున్నవి. చచ్చిపోయిన ఎద్దు జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. నరిసివచ్చి నవ్వింది వికారంగా. కళ్ళుతెరిచాడు రెడ్డి. డాక్టరు చేతిలో కత్తి కనిపించింది. బాబో యన్నాడు. డాక్టరు కళ్ళకు గంతలు కట్టమన్నాడు. కట్టారు. విశ్వమంతా అంధకారమైంది రెడ్డికి. కుళ్ళిపోయిన కాలిమీద చర్మం కాగితం ముక్కలా వేలాడుతున్నది. డాక్టరు కత్తిర తీసుకొన్నాడు. కత్తిరించవలసినచర్మం గుర్తుపెట్టుకొన్నాడు. రెడ్డినిపట్టుకొన్న మనుష్యులకుసంజ్ఞ చేశాడు. రెడ్డికి ప్రపంచమంతా నరిసి స్వరూపం అయిపోయింది. కళ్ళుమూసుకొని ఉన్నవో తెరిచి ఉన్నవో అతనికే తెలియలేదు. దాహం దాహం అని అరిచాడు. ఇన్ని నీళ్ళు గొంతుకలో పోశారు. రెడ్డికి మళ్ళా కొత్తచెప్పులూ, బుట్టాతో నరిసి కళ్ళకు ప్రత్యక్షమయ్యింది. విషపునవ్వు, వికారపునవ్వు, జాలినవ్వు నవ్వింది. ఇంతలో పాదం మీది చర్మం పరపరమని తెగిపోతోంది. గుడ్డలా కత్తిరించేస్తున్నాడు డాక్టరు. 'బాబోయి నరసమ్మోయి, నరిసోయ్,చచ్చానురోయ్' అని అరవడం మొదలుపెట్టాడు రెడ్డి. కత్తిరింపు సగం అయింది. ఇక సగం కొరవుంది. చిన్నపరెడ్డికి చలనం తగ్గింది. డాక్టరు కత్తెర మార్చాడు కాళ్ళూ చేతులూ పట్టుకొన్న మనుష్యుల చేతులకు రెడ్డి శరీరం చల్లంగా తగిలింది. డాక్టరుతో చెప్పారు. గుండెమీద చేయివేసి చూచాడు డాక్టరు. అప్పటికే హంస లేచిపోయింది పాడుకట్టెను బంధువులకు స్వాధీనం చేశారు.